

Nr 702

Av herr Nilsson, Ferdinand, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 168, angående vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd.

I proposition till innevarande års höstriksdag (nr 168) toges i viss utsträckning ställning till det problem som aktualiserats av att många jordbrukare i vissa delar av landet hårt drabbats av skördeskador. Även om skörden mångenstädes trots avsevärda kvalitetsförsämringar gett ett gott resultat, utgör det dock ett faktum att många jordbrukare i hög grad berövats lönen för hårt arbete och nedlagda kostnader. Lika väl som staten varje år är beredd att hjälpa arbetstagare som drabbats av oförvållad arbetslöshet synes det nödvändigt att en viss relativ trygghet beredes sådana jordbrukare som på grund av dålig skörd berövats en betydande del av lönen för sitt arbete. Den anmärkningen må också göras, att någon individuell behovsprövning icke förekommer vid statens stöd åt arbetsmarknaden eller arbetslöshetsförsäkring.

Åtskilliga av de svårigheter som skapats för jordbrukarna har särskild aktualitet med hänsyn till förfallande växlar, räntor och låneamorteringar just i höst. Därför är det erkännande värt att den nu angivna propositionen tar sikte just härpå. Den syftar till lättnader i villkoren rörande amorteringar och räntebetalningar på tidigare lämnade stödlån, liksom till lättnaden i villkoren beträffande statlig kreditgaranti, närmast med sikte på lån i anledning av skördeskador.

Beträffande de uppgifter, som i propositionen lämnats för att belysa skördeskadornas omfattning, ligger det kanske i sakens natur med hänsyn till den uppenbara brådskan för propositionens framläggande, att framställningen är behäftad med brister. I fråga om de siffror som lämnats exempelvis för mälardlänen har detta uppenbarligen inverkat. Sålunda anges beträffande ett mellansvenskt län arealen totalförstörd skörd till ca 2 000 hektar, medan de noggrannare rapporter som senare inkommit per 15 oktober redovisar en siffra av 3 300 hektar. I ett annat mellansvenskt län anges i propositionen den totalskadade arealen till ca 2 500 hektar medan rapporter därifrån per 15 oktober räknar med 6 000 hektar totalskadade. Rimligtvis påverkar sådana faktorer propositionens totalomdömen beträffande läget. Propositionens uttalanden, att kvalitetsskadorna på åtskilliga håll framstår som ganska betydande, liksom att ett ej ringa antal jordbrukare får vidkännas avsevärd förlust och kännbar försämring av

möjligheterna att finansiera driften på vederbörande brukningsenheter, torde i överensstämmelse härmed gälla med ökad styrka.

Jordbrukets känslighet för växlingar beträffande skördeutfallet av ovan berört slag skärpes av olika faktorer. I första rummet inverkar här en snävt avvägd prissättning, så knapp att den icke ger åt jordbruket en med motsvarande näringar jämförlig ekonomiskt likvärdig ställning. Med nuvarande läge på den av statliga åtgärder för tryggande av hög sysselsättning och starka organisationer stödda arbetslönessmarknaden får den bristande bärigheten även sina konsekvenser för tillgång på arbetskraft, möjligheten att behålla familjemedlemmar hemma o. s. v. Driftrationalisering och betydande maskinanskaffning i samband härmed har stegrat skuldsättningen. Den höga räntan och dåliga skörderesultat under flera år har förvärrat läget för många. Jordbrukens nedläggande eller drastiska nedskärning skulle öka vårt lands beroende av utlandet ej blott direkt för folkförsörjningen utan också med hänsyn till den försämring av balansen i handeln med utlandet som skulle vållas av en nedgång i den inhemska livsmedelsproduktionen. På starka grunder framstår det därför som ett betydande samhällsintresse och ett socialt rättvisekrav, att även denna del av näringslivet skall kunna bedrivas under likvärdiga villkor och med samma relativa trygghet som framstår som önskvärd beträffande andra. Utifrån sådana synpunkter är det i hög grad nödvändigt att arbetet energiskt fullföljes för att skaffa ett skördeskadeskydd med försäkringstanken som grundval. De nu föreliggande förslagen från jordbrukarnas organisationer synes därvid kunna ge erforderliga utgångspunkter för förbättring och effektivisering av det från statens sida föreliggande förslaget. Ett förslag så snart som ske kan i enlighet med vad som anförts borde kunna leda till beslut varigenom en generell grundtrygghet vinnes för jordbruket och dess utöware att icke utan eget förvållande berövas lönen för sitt arbete. Statens andel av kostnader härför borde kunna utmätas i anslutning till vad som gäller för arbetslöshetsförsäkringen. *Riksdagen synes på denna punkt böra göra ett uttalande i överensstämmelse med vad i motionen ovan säges.*

Men även i sådant utbyggt skick lär en skördeskadeförsäkring knappast kunna bli så effektiv att den kan ge ett skydd som är tillräckligt verkamt i åtskilliga enskilda fall av ren katastrofnatur. Även om ekonomiskt starkare ställda jordbrukare kan bära mycket hårda påfrestningar av mycket dåliga år och hoppas på kompensation vid ett bra skörderesultat, så är läget för många andra betydligt ömtåligare. Måktar man illa bära motgången så reduceras eller försvinner möjligheten att få vara med om bättre tider. Detta så mycket mer som prissättningen är så avvägd att möjligheterna härför beskäres, enär priserna sänkes då skördeutfallet mera allmänt blir bra. När 1959 års skördeskadador behandlades vid vårriksdagen

hänvisades i prop. nr 84 till jordbruksnämndens uttalande att skador som drabbar skörden inom vissa delar av landet utan att vara av sådan allmän räckvidd att påverka den avtalade prissättningen på produkterna erfordrar särskilda åtgärder när de för dem som drabbas därav är så omfattande som fallet var 1959. Propositionen framlägger också förslag om bidrag till svårt drabbade jordbrukare efter ansökan och individuell prövning. Departementschefen uttalar i sammanhanget att därvid avses det betydande antal fall, då skadorna varit så betydande, att de överstiger vad jordbrukarna själva rimligen kan bära. En jämförelse med årets skördeskador torde i enlighet med vad som ovan berörts ge vid handen att läget nu i de skördeskadade områdena är sådant att än effektivare åtgärder är motiverade.

Tidigare har berörts huru nödvändigt det måste vara att jordbruket för sin produktion beredes en grundtrygghet av i viss mån försäkringsnatur, i likhet med vad som eftersträvas för andra. En sak är att något sådant grundskydd icke nu förefinnes. Därutöver torde läget vara sådant, att även när vi når därhän ett sådant generellt skydd knappast blir så verksamt, att det kan ge en ersättning som är tillräcklig i verkliga katastroffall. Även efter tillskapandet av någon form av skördeskadeförsäkring torde för de verkliga katastroffallen en bidragsgivning på grundval av individuell prövning av de enskilda fallen icke kunna undvaras för att hjälpa de hårdast drabbade. De ekonomiskt starkt ställda kan kanske bära även upprepade års missväxt i förhoppning om bättre tider. För många andra kan detta vara mycket betungande, för att icke säga omöjligt. Erfarenheter hämtade exempelvis från den statligt stödda arbetsmarknaden visar, såsom inledningsvis även berörts, att i likartade fall med upprepade oförvållade inkomstbortfall statliga stödåtgärder vidtages för att övervinna svåra situationer som de bortfallande eller reducerade möjligheterna att få arbete, som ger skälig utkomst, kan medföra för en sålunda drabbad bygd. Särskild hänsyn tages härvid också till läget för fast bosatt arbetskraft. Varken arbetslöshetsförsäkringen eller mobiliserandet av extra möjligheter att bereda arbete i sådana lägen är förbundet med behovsprövning. På liknande sätt torde det generella skördeskadeskyddet även i framtiden böra vara kompletterat med en individuellt prövad bidragsgivning vid enskilda fall av särskilt svåra oförvållade bortfall av inkomster på grund av felslagen skörd. *Riksdagen synes böra göra ett uttalande av sådan innebörd.*

Oavsett vad som ovan anförts synes det emellertid nödvändigt, att även i fråga om årets skördeskador förslag framlägges om lån och bidrag, liksom skedde beträffande 1959 och tidigare. Att de mycket snäva gränserna för särskilt bidragsgivningen, enligt vårens riksdagsbeslut, försvårade för myndigheterna en rättvis och skälig hjälpverksamhet är från olika lantbruksnämnder omvittnat. Det framstår därför som nödvändigt, att så

snart som erforderligt material för ett detaljerat bedömande föreligger en proposition framlägges så avvägd att den ger möjlighet att bereda de av missväxt drabbade jordbrukarna rättvis ersättning för oförvållad förlust av skälig arbetsförtjänst och nedlagda kostnader.

De förslag som i propositionen framlägges må endast på några punkter bli föremål för ställningstagande i denna motion. I det sakkunnigutlåtande som i propositionen åberopats framhålles önskvärdheten av att åtgärder vidtages ej blott för att lindra verkningarna av årets skördeskador. I motionen har ovan berörts de i propositionen icke upptagna frågorna om grundskydd för jordbruksnäringen mot mera allmänt förekommande skördeskador liksom också om bidragsgivning vid katastroffall med individuell prövning. Emellertid uppmärksammas däri den tanke som ligger till grund för motionerna I: 219 och II: 289 vid vårriksdagen. De tar sikte på att bereda möjlighet för jordbrukare som har flera skördeskadelån med särskild amorteringsplan och räntebetalning för vart och ett att sammanföra sådana lån till ett nytt lån med femtonårig amorteringstid och med en ränta på 4 procent. Det är uppenbart att en sådan möjlighet skulle innebära en god hjälp åt sådana upprepade gånger hårt prövade människor. De sakkunniga har emellertid ställt sig negativa under framhållande av att en sådan sammanslagning av lån vore förknippad med tekniska svårigheter, som i första hand angavs hänföra sig till att räntesatser och säkerheter varierar från ett lån till ett annat. Såvitt man kan finna går departementschefen förbi frågan utan eget ställningstagande i sammanhanget.

Vad beträffar de olika räntesatserna förordade motionärerna att dessa skulle undanröjas genom fastställande av en enhetlig och med hänsyn till förhållandena skälig ränta. I en del fall torde nog svårigheter föreligga för vederbörande att skaffa de för de sammanförda lånen erforderliga borgensmännen för ett sålunda förhöjt belopp. Detta synes emellertid inte böra få utgöra något hinder för att konvertering av lånen skall få ske i de många fall då det låter sig göra. *Det framstår som rimligt att riksdagen bör uttala sig härför.*

I propositionen har föreslagits ett nytt system med statlig garanti för lån på allmänna kreditmarknaden *dels* åt jordbrukare och trädgårdsodlare, som under 1960 fått så betydande skördeskador att de skulle haft möjlighet att få statens stöd vid tillämpning nu av samma allmänna bestämmelser som gäller för stödlån i anledning av 1959 års skördeskador, *dels* också åt de jordbrukare och trädgårdsodlare som har ansträngd ekonomi på grund av att de under senare år haft kännbara skördeskador och därtill i år åsamkats vissa skördeskador, om än icke så svåra som tidigare. De statliga garantilånen av det nya slaget skulle i de enskilda fallen kunna erhållas till ett belopp av högst 20 000 kronor. Det är klart att detta förslag

är att hälsa med tillfredsställelse ur åtskilliga ovan berörda synpunkter. Hänvisningen till den höga ränta som tillämpas i den allmänna lånemarknaden med nuvarande normer därför är emellertid icke tillfredsställande i här angivna fall med den höga räntesats som synes vara tillämpad även när staten garanterar lånen. Å andra sidan försvårar fastställande av en lägre ränta otvivelaktigt lånens placering i bankerna om räntan blir lägre ifall icke samtidigt särskilda garantier genom överenskommelse med bankerna skapas. Detta synes därför nödvändigt. Likaså förefaller begränsningen till strängt angivna kategorier av lånebehövande jordbrukare med på grund av förhållandena under de senare åren hög skuldbörda med icke fasta skuldförbindelser. Det framstår som skäligt att erhållandet av de nya garantilånen icke så snävt bindes vid fasta kategorier, utan lantbruksnämnderna bör här ha friare händer i viss utsträckning. Den angivna låneramen liksom också maximibeloppen bör i anslutning härtill vidgas.

Värdet av den nya garantilåneformen beror oavsett detta i väsentlig grad av tillämpningen också i övrigt. Ur denna synpunkt är vissa uttalanden av de sakkunniga, som vunnit viss anslutning från departementschefens sida, ägnade att inge betänkligheter. Sålunda anges såsom en allmän förutsättning för erhållande av lånegaranti att sådan garanti icke skall komma i fråga om sökandens ekonomi befinnes vara så svag, att lån endast uppskjuter ett frånträde av jordbruket. Sådana allmänna principer låter sig lätt framkasta, men det är en annan sak att tillämpa dem i praktiken. Man lyckönskar förslagsställarna om de slipper tillämpa dem i de enskilda fallen då människors väl och ve avgöres. Visst kan det finnas exempel om vilka föga är att diskutera. Men i de många fallen är sådana avgöranden en både vansklighets och ömtålig sak. Det innebär ett bedömande av brukningsenheter och resurser för skötseln. Men det gäller bra många gånger ett bedömande av brukaren själv, hans hustru och övriga familjemedlemmar. Och det gäller ofta bedömandet om ett hem skall kunna bestå. Det vill många gånger till att utdöma livsvärdet av sådana företag, och man önskar att förslagsställaren inte ofta skall bli ställd inför valet. Det synes välbetänkt att riksdagen för sin del uttalar att sådana avgöranden som i propositionen på denna punkt avses synes böra träffas med allra största försiktighet.

Likaså synes någon uppmärksamhet böra ägnas ett i propositionen återgivet uppslag av de s. k. sakkunniga, att vid lämnande av statliga lånegarantier bör uppmärksammas möjligheten att som villkor härför ställa att genom ackordsförfarande nedbringa vederbörandes låneförpliktelser. En sak är ett storföretags opersonliga skuldbörda. Här blev det nog inte banker, utan borgensmän, gamla föräldrar, syskon och goda vänner, som kom i blickpunkten. Man frågar sig om skulder till dessa upphäves i praktiken genom ackordsavtal. Det fordras mycket av klokt omdöme för att till

något verkligt gagn nyttja metoden att ställa som villkor för de statliga lånen ackordsavtal i sådana fall som ovan berörts.

Under åberopande av vad i motionen säges hemställes därför,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte göra framställning om framläggande snarast möjligt av förslag om ett grundskydd för jordbruket mot oförvållade skördeskadador i enlighet med i motionen berörda grunder och med en statlig medverkan likvärdig med vad som gäller beträffande försäkringen mot oförvållad arbetslöshet;

att så snart ske kan förslag framläggas för riksdagen om bidrag och lån åt de av årets skördeskadador drabbade i likhet med vad som var fallet beträffande 1959 års skördeskadador men i en omfattning som motsvarar skälig ersättning för större oförvållade inkomstbortfall samt på grundval av pågående undersökningar av läget;

att jordbrukare som upprepade gånger drabbats av missväxt och därför har flera skördeskadelån måtte beredas möjlighet att sammanföra dessa till ett nytt lån med femtonårig amorteringstid och 4 procent fast ränta;

att vid genomförande av propositionens förslag om ny form av statliga garantilån hårt skuldsatta jordbrukare måtte i vidgad utsträckning beredas möjlighet erhålla sådana lån samt att nödvändigheten av en lägre ränta än som i propositionen åsyftas beaktas med hänsyn till jordbruksnäringsens och jordbrukarnas bärkraft;

att under angivna förutsättningar de nya lånegarantierna måtte kunna ges inom en ram icke understigande 50 miljoner kronor samt med ett högsta belopp för någon låntagare av 40 000 kronor;

att beträffande vad i propositionen säges om att jordbrukare med svag ekonomi skall kunna av denna anledning vägras skördeskadelån riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t inskräpa att en sådan ömtålig prövning som här ifrågasatts måtte ske endast med den största försiktighet och under iakttagande av de sociala hänsyn till brukarna och deras familjer, som läget påkallar; samt

att övriga i motionen framförda synpunkter och önskemål måtte vinna beaktande.

Stockholm den 26 oktober 1960

Ferdinand Nilsson
i Kungsängen